

✓ ПРОЕКЦИИТЕ НА БЪЛГАРСКОТО СЪЕДИНЕНИЕ (ОТЗИВ ЗА ЕДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ)

Съединението на Източна Румелия с Княжество България, реализирано чрез Пловдивската революция от 6 септември 1885 г., е факт, от чиито позитивни начала българското общество успява да изведе необходимите шансове за защита и развитие както на своята държавност, така и на националнокултурния и икономическия си интегритет. Поставено обаче в контекста на естествените процеси, касаещи сложната еволюция на отношения и нагласи, обединени в рамките на т. нар. Източен въпрос, това събитие подхранва и тенденции, оказали се впоследствие твърде симптоматични за европейския политически живот като цяло. Тази именно поливалентност в последиците, съдържащи се в естеството на съединителния акт, поддържа научния интерес сред поколения историци — наши и чужди — вече повече от столетие. В подкрепа на идеята да се актуализира постигнатото, както и да се предостави възможността за нови интерпретации, катедра „Нова и най-нова обща история“ във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ организира конференция на тема „Българската криза 1885—1887 г. и Европа“. Тя се проведе на 24 октомври 1996 г. в университета и отново в духа на добрите академични традиции нейното високо професионално ниво бе постигнато с активното и плодотворно сътрудничество на катедра „Нова и най-нова история на България“.

Пленарният доклад, представен от Х р и с т о Г л у ш к о в, проследи накратко отношението на европейската дипломатия към Съединението на базата на френски документи. Бяха открити два проблема: Съединението на Княжество България с Източна Румелия като нарушение на Берлинския договор; Сръбско-българската война като първа в поредицата балкански войни. Съединението, подчерта авторът, бе голямата амбиция на строителите на нова България да видят сънародниците си от Мизия, Тракия и Македония обединени в границите на една държава, но реализирано като политически акт, то засегна интересите както на Османската империя и съседните държави, така и на някои Велики сили. На отпавените към българите обвинения, че „са галените деца на Европа“, които чрез своеволните си действия са „разкъсали“ Берлинския договор, Хр. Глушков противопостави аргумента, че на практика до 1885 г. той не функционира пълноценно, тъй като Високата порта не осъществява предвидените в него реформи за Македония и Източна Тракия. В този смисъл,

посочи авторът, Съединението е формално нарушение, което обективно премахва една несправедливост, осъзнавана от самите сили още през лятото на 1878 г. в Берлин.

Проблемът за Сръбско-българската война Хр. Глушков представи зъв основа на информация, почерпана от доклади на френски дипломати и военни специалисти. Правят впечатление осведомеността върху качествата на българската войска и респектът, който тя внушава още в навечерието на пловдивските събития. Във връзка с това авторът сочи, че като че ли единственият, който предрича успех за българите в тази война, е френският военен аташе в Константинопол.

Мотивите, реализацията и последиците от руската позиция по българската криза анализира М и л к о П а л а н г у р с к и в доклада си „Русия, Съединението и князът“. Авторът посочи, че руската политика към българския проблем по време на Съединението и последвалата го криза се движи от нуждата да се запази влиянието в България и същевременно да се отстрани княз Александър I от престола. Това обяснява „странната“ позиция на руската дипломация във връзка с Пловдивския „преврат“ и на пръв поглед „антибългарската“ ѝ ориентация. В резултат от това с Топханенския акт, подпомогната от останалите Велики сили, Русия запазва влиянието си в България, но приоритетна цел за нея си остава детрониранието на Батенберг. Последвалите събития от август 1886 г., довели до задълбочаването на българската криза, авторът изцяло обвързва с действията на руската тайна дипломация, което и предизвиква скъсването на отношенията между България и нейната освободителка.

В доклада си „Още веднъж за републиканската идея по време на политическата криза (1885—1887 г.)“ К а л ч о К а л ч е в сприя вниманието си върху проблем, дискутиран отчасти в българската историография. Новото, което той внася в интерпретирането на добре познатата у Захари Стоянов склонност към демократична социална република, е обяснението на произхода на идеята в условията на кризата. Въвеждайки в научен оборот някои неизвестни и малко познати документи, К. Калчев доказва, че всъщност инициатор за временното реанимиране на републиканизма у някогашния хъш и апостол е абдикираният български княз Александър Батенберг. През ноември 1886 г., след неуспешния опит за избиране на нов държавен глава в Търново, той лансира пред свои поддръжници мисълта за провъзгласяване на България за република. Същата мисъл в най-близко време става достояние на З. Стоянов, който като кореспондент на в. „Таймс“ дори я споделя с шефа на този най-голям английски вестник.

Отново към водещата тема за реакцията на Великите сили, и по-конкретно на Русия, непосредствено след 6 септември 1885 г. се върна

Петко Петков в доклада си „Българската делегация в Копенхаген през 1885 г. и защитата на Съединението“. В него бяха разгледани няколко основни въпроса: конкретните цели на българската делегация и степента на тяхното изпълнение; изказва се мнение по все още дискуссионния въпрос за позицията и поведението на руското държавно ръководство спрямо Пловдивския „преврат“. Авторът аргументира тезата, че независимо от неприязненото си отношение към българския княз руският императорски двор не променя принципно положителното си отношение към справедливите стремежи за съединение на Северна и Южна България. Изведен е и изводът за изключително важното значение на дипломатическата мисия в Копенхаген, която в значителна степен осъществява целите си. Нещо повече, в официалните си доклади Климент Търновски и Ив. Ев. Гешов осведомяват българското правителство за такива важни обстоятелства като мнението на Русия, че след акта от 6 септември 1885 г. „по-реална е не турската, а сръбската опасност от агресия“ — информация, която не повлиява върху военната политика на софийското правителство.

Някои любопитни детайли от позицията на друга Велика сила — Германия — бяха отразени в доклада „Бисмарк и българската криза 1885—1887 г.“, представен от Валентин Спиридонов. Подробно бе изложена политиката на „железния“ канцлер на Балканския полуостров и в частност по българския въпрос в контекста на външнополитическите приоритети на германската дипломация след 1871 г. Широко афишираната от самия Бисмарк „незаинтересуваност“ към българските проблеми, оспорвана в множество изследвания, има според В. Спиридонов реално потвърждение през 70-те и 80-те години на XIX в. До края на управлението си канцлерът се придържа към становището си, че приоритет в България има Русия и в годините на българската криза — 1885—1887 г. Дори за да избегне всякакъв повод за обвинение в ангажираност по българските дела, Бисмарк с цената на оставката си осуетява проектирания брак между Александър Батенберг и принцеса Виктория — дъщеря на германския престолонаследник Фридрих Вилхелм.

В доклада си на тема „Българската криза и френската преса“ Светла Глушкова разгледа отражението на българския въпрос по страниците на френскоезичния печат. Тя акцентира върху факта, че по-резервираното отношение на Франция към поредното изостряне на Източния въпрос е във връзка с политиката ѝ на дистанцираност и неангажираност за пряка намеса в събитията на Балканите. Широкият отзвук и всекидневното отразяване на информациите от София и Константинопол се обяснява с необходимостта да се запознае френската общественост преди всичко с интересите и действията на Великите сили на Балканския полуостров и да се подготви обществена атмосфера в страната, предполагаща про-

мяна във външнополитическия курс на Франция към излизане от изолацията. Неблагоклонното отношение на френската преса към качествата и съдбата на българския народ са мотивирани според авторката от „неблагодарността“ на българите към тяхната освободителка. В този ред на мисли Св. Глушкова твърди, че балканските проблеми и техният европейски отзвук благоприятствуват Франция да подготви и търси желаното сближаване с Русия. Подчертано негативно е и отношението на френската преса към избора на Фердинанд Кобургготски за княз на България. Наситените с ирония коментари в републиката относно близкото роднинство на княза с френските Бурбони са допълнени с пожелания и предсказания за скорошен политически крах предвид необмислено поетия от него риск.

„Италия и българското Съединение“ бе заглавието на следващия доклад, представен от С и м е о н С и м е о н о в. В изложението авторът конкретизира преди всичко мотивите, подтикнали Рим да се включи активно в дипломатическите усилия за неутрализиране на кризата, след което проследи самия развой на италианското участие в този процес за времето от септември 1885 до април 1886 г. Обвързана с Германия и Австро-Унгария чрез договора от 1882 г., Италия излиза от състоянието си на изолация в Европа, без обаче това да ѝ осигурява стабилни позиции, тъй като приоритетни в рамките на Тройния съюз остават отношенията между двете империи. В този смисъл намесата на Рим в конферирането по българския въпрос цели на първо място утвърждаването му като авторитетен и стабилизиращ фактор в Европейския югоизток, а на второ — да се реализира по същество една съдържаща политика по отношение на австрийските аспирации, нанасящи вреда на италианските интереси в Западните Балкани. Самото участие на Италия в урегулирущите инициативи търпи интересна еволюция, проследена в детайли от С. Симеонов. Подчертано антибългарската позиция, застъпвана до Сръбско-българската война от Рим, постепенно се изменя, като в периода след войната, до подписването на Топханенския акт, италианското правителство дори прави опити да съдействува на българската кауза, които обаче не се увенчават с успех поради несъгласието на Великите сили.

Заключителният доклад на конференцията, представен от М и л е н М и х о в, бе на тема „Българската екзархия и „българската криза 1885—1887 г.“ Авторът посочи, че тежката политическа криза, породена от Съединението на Източна Румелия с Княжество България, се превръща в своеобразно изпитание и за Българската Екзархия. Екзарх Йосиф I успява да демонстрира своята незаангажираност към преврата в Пловдив и изострения през 1886 г. княжески въпрос. Последиците от кризата за Екзархията се изразяват най-вече с променения външнополитически курс на Княжеството и възможностите, които създава този факт.

Конференцията протече при подчертан интерес както от страна на преподавателите от Историческия факултет в университета, така и на студентската общност. Богатата информация и актуализираните постановки по дискутираните събития дадоха поредната възможност на взискателната аудитория да преосмисли ред обстоятелства, заложили дълбоко в историческата ни памет, което в крайна сметка бе и целта на научния форум.

Симеон Симеонов